

KUR'ÂN METNİNİN TARİHİNE İLİŞKİN MÜLAHAZALAR VE ÇAĞDAŞ YANILGILAR

CONTEMPORARY MISTAKES REGARDING THE HISTORY OF THE TEXT OF THE QUR'ÂN

ÖMER ÖZBEK

DOÇ. DR.

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

omeroz@erciyes.edu.tr

Öz:

Kur'ân metninin oluşum süreci asıl itibarıyla vahyin inzaliyle orijinal hali üzere tamamlanmıştır. Vahyi alan ve yazdıran peygamberin vefatından sonra bir araya toplanan Kur'ân metni iki kapak arasında netleşmiştir. Hz. Osman dönemine gelindiğinde ise çoğaltılmış olan nüshalarda metnin okuma biçimlerini yansıtan bazı kıraat farklılıklarına yer verilmiştir. Kur'ân metninin tarihine ilişkin çalışmalara günümüze yakın periyotta yeniden bir yöneliş başlamış, özellikle müsteşriklerin yaptıkları çalışmalar ülkemizde de bu yöneliş etkilemiştir. Müsteşriklerin bazı çalışmalarında kendilerine özgü tutum ve yaklaşım tarzları bulunduğu görülmüştür. Ülkemizdeki araştırmacılar tarafından akademik süreçte ortaya konulmuş olan çalışmalarda meseleye farklı yaklaşmıştır. Buna karşın benzer nitelik arz eden bir takım yaklaşım, ifade ve değerlendirmeler de bulunmaktadır. İşte Kur'ân metninin oluşum sürecine ilişkin çağdaş dönemdeki çalışmalar ve bunlardaki özellikle müsteşriklerle benzerlik arz eden çıkarımlar makalenin konusunu oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı Kur'ân metninin tarihi sürecine ilişkin olarak son dönemlerde akademik çalışmalarda yer alan bilgileri objektif bir şekilde ele alarak mevcudu tespit etmek ve meselelerdeki genel kanaatlere aykırı olan görüşler hakkında değerlendirmelerde bulunmaktır. Belge tarama ve kritik yöntemi ile yanlış nitelemesini hak eden çıkarımlar tespit edilmiş ve daha anlaşılır kılınması sağlanmıştır. Günümüzdeki eski kutsal kitaplara ilişkin diğer din mensupları tarafından yapılan araştırmalar fark edilen tahrirlerin tespiti ve tenkitleri ile sonuçlanırken, bu türden araştırmalar çoğunlukla noksanlık aramak için Kur'ân'ın metnine de yöneltmiştir. Kur'ân metninin Müslümanlar tarafından da aynı tür araştırmaya tabi tutulması veya diğerlerine cevap sadedinde metninin incelenmesi sürecinde farkında olarak veya olmadan birtakım yanlışlara düşülmüştür. İşte bu çalışma bahsi geçen türden yanlışları konu edinmektedir.

Anahtar kelimeler: Kıraat, Kur'ân, Resmü'l-Mushaf, Cemu'l-Kur'ân, İstinsah.

Abstract:

The process of formation of the Qur'anic text was essentially completed in its original form with the revelation. After the death of the prophet who received the revelation and had it written, the Qur'anic text, which was collected together, was clarified between two covers. When it came to the period of kaliph Uthman, some differences in qiraat that reflected the reading styles of the text were included in the reproduced copies. A new direction has begun to be taken towards studies on the history of the Qur'anic text in the period close to the present day, and especially the studies conducted by the orientalists have influenced this direction in our country. It has been observed that some of the orientalists have their own unique attitudes and approaches in their studies. In the studies put forward by researchers in our country in the academic process, the issue has been approached differently. On the other hand, there are also a number of approaches, expressions and evaluations that have similar characteristics. Here are the contemporary studies on the formation process of the Qur'anic text and the inferences in these studies, especially those that are similar to the orientalists, which constitute the subject of the article. The aim of the study is to objectively evaluate the information in recent studies on the historical process of the Qur'anic text, to determine the current situation and to make evaluations about the views that are contrary to the general opinions on the issues. With the document scanning and critical method, inferences that deserve to be described as errors have been determined and made more understandable. While the researches conducted by the members of other religions on the old holy books today result in the detection and criticism of the damages that have been noticed, such researches have mostly been directed to the text of the Qur'ân in order to search for deficiencies. In the process of subjecting the text of the Qur'ân to the same kind of research by Muslims or studying its text in response to others, some mistakes have been made, consciously or unintentionally. This study deals with such misconceptions.

Keywords: Qiraat, Qur'ân, Rasmu al-Mushaf, Cemu al- Qur'ân, Istinsah.

MAKALE TÜRÜ ARTICLE TYPE	GELİŞ TARİHİ RECEIVED	KABUL TARİHİ ACCEPTED	YAYIN TARİHİ PUBLISHED	ORCID NUMARASI ORCID NUMBER
Araştırma Makalesi/Research Article	29.04.2025	29.06.2025	30.06.2025	0000-0001-7668-1701
İNTİHAL/PLAGIARISM		DOI NUMARASI/DOI NUMBER		
Bu makale intihal tarama programıyla taranmıştır. This article has been scanned via a plagiarism software.		https://doi.org/10.62188/ilahiyat.1686306		
ATIF/CITE AS				
Özbek, Ömer. “Kur’ân Metninin Tarihine İlişkin Mülâhazalar ve Çağdaş Yanılgılar / Contemporary Mistakes Regarding the History of the Text of the Qur’ân”. <i>ilahiyat</i> 14 (Haziran/June 2025): 19-35.				

GİRİŞ

Kur'ân'ın metni, Müslümanlar tarafından tenâsübü'l-âyât, tenâsübü's-süver ve tenâsübü'l-Kur'ân adlarıyla yapılan çalışmalara konu edilmiştir. Günümüz Batı dünyasında Kur'ân nüshaları hakkında araştırma yapan oryantalistlerce bunların kutsal tanımaz anlayışlarla değerlendirilmesi ise farklı bir literatür oluşturmıştır. Müslümanların bu araştırmacılara genellikle ihtiyatla yaklaşması bu nedenle çoğunlukla haklıdır. Bunun nedenlerinden bir diğeri, Batılı ilim adamlarının -pek azı müstesna- Kur'ân metnini Hz. Peygamber'e (sav) değil de Hz. Osman'a (ra) dayandırmış olmalarıdır. Ancak bazılarının durağan bir zaviyeden bakmadan yaptıkları değerlendirmeleri dikkate alacak olursak Batı kaynaklı ancak az sayıdaki bu araştırmacıların haksız genellemelerle karşılaştıkları teslim edilmelidir.

Diğer tarafta ise Müslüman araştırmacıların yukarıda zikrettiğimiz realitenin büyümesine kapılarak yaptıkları, Kur'ân metnine ilişkin ve hiç de oryantalistlere ait olanları aratmayacak araştırmaları bulunmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda Kur'ân'ın metin yapısına yönelik çalışmaları objektif olarak değerlendirmekle beraber çağdaş yanılırları tespit etmeyi amaç edinmiş bulunmaktayız.

Kur'ân üzerinde Batı'da yapılan akademik araştırmaların XIX. yüzyılda başladığı düşünüldüğünde onun metnine ilişkin değerlendirmeler de akademik camiada aynı zamana rastlar. Özellikle günümüze ulaşan süreçte ortaya konulan bu yaklaşımlar gerek Batı'da gerekse ülkemiz özelinde çağdaş yanılırları da beraberinde getirmiştir. Sözgelimi kendi kutsal metinleri üzerinde çalışma yapan Batılı araştırmacıların tarihsel bağlam ve metin kritik yaklaşımları ile ilgili değerlendirmelerinde bulguları arasında Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'da birtakım çelişkiler olduğu tespit edilmiştir.¹ Belki de internette çeşitli yazı ve videolarda² ülkemizde olduğu söylenen Barnabas İncili hakkında yapılacak bilimsel araştırmalar bu çelişkilerin giderilmesinde aydınlatıcı olacaktır.

Batılıların kendi metinlerini tarihsel olarak niteleyip birtakım çelişkileri onda tespit etmeleri Hz. İsa'ya (as) inen bir İncil'e karşı dört sonradan yazılmış insan ürünü olduğu taraftarlarınca da dillendirilen kitaplar için normal addedilebilir. Ancak özellikle günümüzde Allah tarafından Hz. Peygamber'e (sav) indirildiğine ve bozulmadan günümüze geldiğine inancının tam olduğunu söyledikleri Kitab'a, Müslümanların tarihsel niteleme ile yaklaşp, aynı Batılı araştırmacıların üslubu ile birtakım yargılarda bulunmaları ve bulgularında da bir kısmının diğeri ile çelişmesi aynı Kitab'ın inananı olan bizleri düşündürmektedir. Birer yanılırlık olarak tespit ettiğimiz ve makale boyunca değerlendirmeye çalıştığımız bu nitelemeler ve indî yargılar kimi zaman Batılı müsteşriklerden aynen alınarak nakledilmekten geri durulmamıştır. Elbette Batılıların kutsal metinlerine herhangi bir tarihsel metne yaklaşıma ait bir metotla yaklaşımları normaldir. Buna karşın Kur'ân'ın herhangi bir tarihsel kitap ile aynı kefeye konularak araştırmaya bu yönden konu edilmesi yanılırlara düşürecek, evrensel niteliğine ve ilahi kelam olma özelliğine uymayan değerlendirmelerde bulunma bahtsızlığına neden olacaktır.

Batılı araştırmacıların Kur'ân metnine yönelik yaklaşımlarındaki yanlı(ş)lıkları tümüyle ele almak ve değerlendirmek çok daha kapsamlı bir çalışmanın konusudur. Ancak burada yalnızca genel hatlarıyla yanılırlığa konu olanlara değinmek, çağdaş yanılırların kaynakları ve yaklaşımların benzerliklerinin anlaşılması açısından faydalı olacaktır. Bu cümleden olarak ilk problem onların, Kur'ân'ı Hz. Peygamber'in (sav) kendisinin yazdığı kabulü ile Kur'ân metnine yaklaşımlarıdır. Hatta daha da ileri giderek kimileri bu metni parçacı yaklaşımla ele alırken O'nun (sav) bir takım epilepsi nöbetlerinin kendisinde oluşturduğu sanıları etrafındakilere

¹ Edgar Krentz, *The Historical Critical Method*, (Oregon, ABD: Wipha and Stock Publishers, 2002), 16; Ersin Kabakçı, *Çağdaş Batı Literatüründe Kur'an Metnine Yaklaşımlar, Metin Bütünlüğü Arayışları*, (Ankara: Fecr Yayınları, 2020), 32.

² Yeniş Şafak (YŞ), Sırlarla Dolu Barnabas İncili'nde Kur'ân-ı Kerim Detayı, (Erişim 19.04.2025); YouTube, 2000 Yıllık Barnabas İncili Türkiye'de Bulundu. (Erişim 19.04.2025).

yazdırması sonucunda oluşmuş iddiasıyla bütünden ayırıp incelemeye koyulmuşlardır.³ Bu yaklaşımlar ise bilimsel olmaktan uzak ve bir takım yergi öğeleri taşıyan ön kabullerin mahsulü olmaktan başka bir şey değildir.

Bir diğer yaklaşım sorunsal ehl-i kitabın kendilerine indirilmiş olan kitapları muhafaza etmemeleri sebebiyle Müslümanların kendilerine söyledikleri argümana karşı geliştirdikleri tavidir. Bu söylem Allah'ın, kıyamete kadar muhafaza etmeyi üzerine aldığı bir Kitâb'ı önceki kitapları iptal eden niteliğiyle gönderdiği şeklindedir. Bu tavrın yansıması olarak Yahudi ve Hristiyanlar kendi dinlerini öne çıkarma gayretleri ile Kur'ân'a yönelik yaklaşımlarında onu yerici ifadeler serdetmekte ve kendi dinlerini üstün gösterme gayretine girişmektedir. Onların Kur'ân'a bu türden olan bakışları indirgemeci bir yaklaşımdan kaynaklanmaktadır. Bunun da kıskançlık, ekonomik ve evrensel hedefler ile bir takım hasmâne tavırların yansımaları olduğu açıktır.

Oryantalistlerin yaklaşımlarının problem oluşturunca nitelik taşımasına neden olan sebeplerden biri olarak onların Müslümanlarda oluşmuş olan Kur'ân tarihi anlayışını zedeleyecek yargılara ulaşma amaçları ile bu amaca ulaşma çabaları da yukarıda sayılanlara ilave edilebilir. Batılilar Kur'ân'a yönelik Müslüman Kur'ân tarihi bakış açısını ve yargılarını birtakım şüphelerin gedikleriyle yaralayacak amaçlarına gerek ilk dönem yönelimlerinde olsun gerek Aydınlanma ile başlayan ve günümüze dek devam eden araştırmalarında olsun belli oranda ulaşmış da gözükmemektedirler. Ancak onların ulaştıkları bu türden sonuçlar, yanlış yargıları ve sıkıntılı yönelişleri sonucunda kendilerini tatmin edecek birtakım vehimlerden başka bir şey değildir. Müslüman araştırmacılar tarihin hiçbir döneminde bu zihniyetin tefekküründe olmadıkları için ya bir oranda Kur'ân metnine yönelik onların yaptığı tarzda çalışmalar yapmamışlar ya da mevcudu tespite yönelik bazı rivayetleri nakletmek ve değerlendirmek şeklinde meseleyi ele almışlardır. Ne zaman Batılıların bu yanlış yaklaşımları ile ortaya koydukları veriler Kur'ân tarihi tasavvurlarında gedikler açmaya başlamış; işte o zaman Müslümanlar savunma veya hakikati ortaya koyma ya da tepkisel olarak meseleye yaklaşma anlamında ancak çoğunda samimi niyetleri hep var olarak bu konulara yönelmişlerdir. Batılıların yönelimlerine kapılmalarının yanında bu araştırmacıların, mevcut rivayetler arasında az da olsa bazı şüpheler uyandıracak çelişki gibi görünenlerin de bulunması sebebiyle bazı yanlışlara düşmüş oldukları düşünülmektedir.

Öte yandan günümüzden son bir buçuk asra uzanan dönemde İslâm ve Kur'ân üzerindeki iddialar tahlil edildiğinde bunların, diğer bazıları yanında özellikle Kur'ân metninin oluşum süreci konusu etrafında döndüğü fark edilmektedir. Bunlara dayanak mahiyetinde öne sürülen meseleler ilk dönemde de günümüzde de aynı çerçevededir. İlginç olan müsteşrikler tarafından gündeme taşınan ve problem imiş gibi sunulan argümanların Müslüman araştırmacılar tarafından da ele alınarak sanki eski kaynaklarda yer alan ve etkileri günümüze yansıyan bilimsel gerçeklermiş gibi sunulmasıdır.

Kur'ân'a inanarak bağlanmayı öncelemiş olan Müslümanların Kur'ân metni, Mushaflar ve Kur'ân tarihi gibi konulara Batılılardan daha az değiniyor ve bu alanlarda Batılıların Müslümanlardan daha fazla araştırma yapıyor olmaları asıl itibarıyla onların bakış açıları ile ilgili bir gerçekliktir. Hal böyle olsa da nihayetinde ortaya konulacak çalışmaların birikimi daha çok Batılıların verilerinden oluşacak gibi durduğundan bu konu dikkatlerden uzak tutulmamalıdır. Bu çalışmada Müslüman dünyadaki çağdaş yanlışları belli bir sırada problematik olarak ele almak ve değerlendirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

³ Benzer değerlendirmeler için bkz. Jabal Muhammad Buaben, *Image of the Prophet Muhammad in the West: A Study of Muir, Margoliouth and Watt* (Leicester: The Islamic Foundation, 1996), 59-62; Kabakçı, *Batıda Kur'an'a Çağdaş Yaklaşımlar*, 37.

1. KUR'ÂN'IN NÜZULÜ-İLK ÜÇ HALİFE DÖNEMİ ARASINDAKİ SÜRECİ

1.1. KUR'ÂN'IN NÜZUL SÜRECİ HAKKINDAKİ YANILGILAR

Kur'ân malum olduğu üzere tedricen nazil olmuş ve 610 yılı Ramazan ayında başlayan nüzul süreci 632 yılında kendisine bu vahyin indirildiği son Peygamber'in vefatından kısa bir süre önce tamamlanmıştır. Kur'ân'ın nüzul süreci, Hz. Peygamber'e (sav) vahiy henüz ulaşmadan önce onun kaydolduğu levha (levhi mahfuz) ile başlatılabilir. İncelenen çalışmalarda rastlanılan ilk yanlış bu konu hakkındadır.

1.1.1. PEYGAMBERLER LEVH-İ MAHFUZ'LA İRTİBAT KURDU İDDİASI

Levh-i mahfuz; "üzerine yazılan yazının silinmesinden korunmuş olan düz satır" anlamına gelir. İslâmî literatürde "Allah'ın kendi ilminde olan ve olacak olayları gökte ve yerde küçük büyük ne varsa; insanların ecelleri, fertlerin ve milletlerin başına gelecek musibetlerin tamamını kaydettirdiği bir gizli kitap kayıt kütüğü" anlamında kullanılmıştır.⁴ Kâinata dair ilahi kaynaklı bilgilerin kaydedildiği levh-i mahfuz Kur'ân da inzali öncesinde kaydolmuştur. Burada bizim ele aldığımız mesele birçok kimsenin tartıştığı, Cebrail (as) levhi mahfuzdan mı yoksa Allah'tan bizzat mı almıştır, meselesi değildir. Bu mesele üzerine çok fazla çalışma yapılmıştır.

Mesele Allah'ın ilminde yer almış ve levh-i mahfuz denilen bir kütüğe kaydedilmiş olan Kur'ân'ı almak için peygamberler levh-i mahfuzla irtibat kurmuşlar mıdır? Böyle bir bağı kurmaya kudretleri var mıdır? meselesidir.

Meşhur usul âlimlerimizden Zerkeşi'ye göre, bu konuda şu iki ihtimalden söz edilebilir:

1. "Yüce Allah, Cebrail semada, mekândan bağımsız bir durumda iken, ona kelimasını kavratmış, okunuşunu öğretti, daha sonra da Cebrail bir mekâna inerek onu yeryüzüne nakletti..."
2. Cebrail Kur'ân'ı, doğrudan Levh-i Mahfuz'dan ezberledi, sonra da onu Hz. Peygamber'e indirdi.⁵

Bu kısmı eserinde nakleden Fazlur Rahman peygamberlerin kendilerini aştıklarını, Levh-i Mahfuz ile irtibat kurduklarını ve bu durumda duygu, fikir ve kelimeler arasında uzvî bir münasebet oluştuğunu⁶ iddia etmiştir. Ona göre bu şekilde ilahî kelâm peygamberlerin kalplerinden süzülüp dışarı çıkmaktadır. Fazlur Rahman aynı zamanda Kur'ân'ın hem lafız hem de muhteva açısından tarihsel bir metin olduğu şeklinde ifadesini bulan tarihselci söylem taraftarıdır.⁷ Ona göre Kur'ân'a rengini veren, onun indiği döneme ait tarihsel ve kültürel şartlardır. Bir başka deyişle Kur'ân o toplumda geçerli inanış, âdet ve kültürleri dikkate almıştır. Bu durumda Hz. Peygamber'in levh-i mahfuzla ulaşabilmesi lafzın doğrudan Allah'tan gelmesini uzaklaştıran bir iddiaya temel teşkil edebilir. İlahi kelâmın Hz. Peygamber'in kalbinden süzülmesi ise temele dayandırılan bir iddiadır ki buradan Kur'ân'ın metinleşme sürecini kökten yok eden bir anlayış ortaya çıkmaktadır. Bize göre bu bir yanılgıdır. Çünkü bu iddia, Allah'ın bir beşer ile yalnızca vahiy ile ya perde arkasından (görülmeden) veya bir elçi gönderip dilediği şeyleri, izni ile o elçinin vahyetmesiyle konuşması (Şura 42/51, 52) gerçeğine aykırıdır. Zira bu âyetten, Allah Teâlâ'nın bir beşer olan peygamberlerle başka bir şekilde konuşmadığı da anlaşılmaktadır. Musa (as) ile konuşan Allah, onunla yine vahiy ile konuşmuştur. Bu durumda Fazlur Rahman ve takipçilerinin iddia ettiği gibi peygamberlerin Levh-i Mahfuz ile irtibat kurmuş olmaları bir yanılgıdan ibarettir. Çünkü peygamberler kendilerine gönderilen vahiyleri kalplerinde hazır bulmuş olduklarından onların kalplerinden kelâm süzülüp dışarı çıkmamaktadır. Aksine onlar kalplerine nakşedilen vahyi kendilerine

⁴ Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habib el-Mâverdi, *en-Nüket fi'l-Uyûn (Tefsîru'l-Maverdi)*, (Beyrut: tsz.), 3/118; Fahreddin Razî Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Huseyn el-Kureşî, *Mefâtihu'l-Gayb (Tefsîru Kebîr)*, (Tahrân, tsz.), 19/66; Yusuf Şevki Yavuz, "Levh-i Mahfuz", *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, (Ankara: Diyanet Yayınları, 2003), 27/151.

⁵ Bedrüddin Muhammed b. Abdillâh, ez-Zerkeşî, *el-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an* thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-Arabi, tsz.), 1/229.

⁶ Fazlur Rahman, *İslâm*, çev. Mehmet Aydın, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2008), 45.

⁷ Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, trc. Alparslan Açıkgenç (İstanbul: Fecr Yayınevi, 1987), 186.

okunduğu gibi aynen muhafaza etmiş ve aktarmışlardır. Levh-i Mahfuzla irtibat kurduklarını söylemek onların oraya ulaşım müdahale dahi edebilir olduklarını söylemeye de götürecektir ki, bu mümkün değildir. Çünkü o gizli ve adı üstünde muhafaza edilmiş yani korunmuş olan levhadır (Bürûc 85/22).

Bu hususta ayrıca peygamberlerin kalplerinde olan vahye şeytanların bir şeyler katmayı temenni ettikleri ancak Allah'ın onların atmayı temenni ettiklerini yok edip silerek kendi âyetlerini muhkem bir şekilde yerleştirdiği de unutulmamalıdır (Hacc 22/47). O halde hem Levh-i Mahfûz'da hem de vahyin yeryüzündeki ilk mekânı olan peygamberlerin kalbinde Allah'ın korumasında olan Kur'ân'ı diğer bir ifadeyle vahyin kendisini almak için peygamberlerin Levh-i Mahfûz'la irtibat kurmalarına ya da vahyin, onların kalbinden süzülerek çıkmasına zaten gerek yoktur.

Nihayetinde onların Levh-i Mahfûz ile irtibat kurduklarını iddia etmek yeryüzünde olmuş ve olacak tüm olayları bildiklerini de iddia etmek anlamına gelir ki, bu da mümkün olmayan bir durumdur. Çünkü Allah'tan başka kimse gaybı bilmediği için her şeyin sayılıp döküldüğü (kaydedildiği) apaçık ana kitap/Levh-i Mahfûz'dan (Yasin: 36/12) kendilerine vahiy ile bildirilmeden önce peygamberler de gaybı bilemezler.

1.2. HZ. ÖMER (RA) DÖNEMİNE İLİŞKİN BİR YANILGI

Hiz. Ömer (ra) döneminde Kur'ân'ın yazılması veya çoğaltılmasına ilişkin hususi bir kayda kaynaklarda rastlanmamaktadır. Ancak Ebû Davûd'un *Mesâhif*'inde onun bir sahabe sorduğu âyetle ilgili olarak "o âyetin Yemame'de şehit düşen bir sahabede olduğu" cevabını alması üzerine Kur'ân'ın cem edilmesi emrini kendi halifeliği döneminde bizzat verdiği şeklinde bir rivayet yer almaktadır.⁸

Kur'ân metninin oluşumu hakkında Hiz. Ömer (ra) hakkındaki yanılığın onun bu konuda bir katkısının olmadığıdır. Nitekim Kur'ân hakkında ümmetin ihtilafa düşmesi ile ilgili en büyük endişeyi taşıyan Hiz. Ebubekir'i (ra) Kur'ân'ı cem etmek konusunda yüreklendiren odur. Kendi hilafeti döneminde de her ne kadar daha çok fetihlerle uğraşmış olsa da, bazı rivayetlere göre⁹ Kur'ân'ın cem'i çalışmalarını da o başlatmıştır. Onun cem faaliyetlerini başlatmasıyla ilgili rivayet vefatının birkaç yıl daha öncesine rastlaması sebebiyle doğru kabul edilmemesi daha uygun görülmüştür.

Hiz. Ömer (ra) Kur'ân'ın cem edilmesi sürecini başlatan onu bir araya toplarken Zeyd b. Sabit'in yanında olup ona sürekli destek olan¹⁰ ve Hiz. Ebubekir'in (ra) vefatından sonra da cem sonucunda ortaya çıkan Mushaf'ı muhafaza eden olmasıyla Kur'ân metninin tarihine önemli katkılarda bulunmuştur. Nitekim Hiz. Osman (ra) zamanında kendisi esas alınarak çoğaltılan o Mushaf'ı koruyan ve yine kızı ve Hiz. Peygamber'in (sav) pak zevcesi Hiz. Hafsa'ya (rha) muhafazası için bırakan da yine Hiz. Ömer'dir (ra).

Nihayet Hiz. Ömer'in Kur'ân'a olan düşkünlüğü henüz kızı ile Allah Resul'ü (sav) evlenmemişken kendi ailesine de sirayet etmiştir. Oğlu Abdullah İbn Ömer daha genç yaşta Kur'ân'ı cem' ederek yazmış ve onu her gün okumaya gayret etmiştir. Bunu bizzat kendisi "Kur'ân'ı cem ettim ve onu her gece okudum. Bu durum Hiz. Peygamber'e ulaştı, O (sav) her ayda bir okumamı istedi."¹¹ sözleriyle ifade etmiştir. Bu meseleye çalışmasında yer veren Çelik, bazı kimselerin buradaki cemden maksadın ezberlemek olduğunu söylemiş olduklarını ancak çoğunluğun görüşünün

⁸ Ebû Davûd Süleyman b. el-Eş'as b. İshak b. Beşir b. Şeddâd b. Amr el-Ezdi es-Sicistânî, *el-Mesâhif*, (Kahire: 1423/2002), 60.

⁹ Bu konudaki kaynakların az olduğunu ifade eden Aydın bunların, Ebû Davûd'un *el-Mesâhif*'i, İbn Sa'd'ın *Tabakat*'ı ve bu rivayetleri değerlendiren Suyûtî'nin *el-İtkân*'ı olduğunu kaydetmiştir. Bkz. Zeynel Abidin Aydın, *Kur'ân'ın Metinleşme Tarihi*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 118-120.

¹⁰ Ebû Dâvûd, *Mesâhif*, 9.

¹¹ Muhsin Demirci, *Kur'an Tarihi*, (İstanbul: İFAV, 2012), 76; Bkz. Hüseyin Çelik, "Kur'an'ın Yazıya Aktarılması ve İlk Vahiy Kâtibi Meselesi", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2016), 5/1, 26.

yazmak¹² olduğunu belirtmiştir. Buradaki cemden maksat yazmak değil ezberlemek dahi olsa bu yine de oğluna tüm Kur'ân'ı ezberletmek suretiyle Hz. Ömer'in (ra) Kur'ân metninin tarihine bir şekilde katkı sağladığının göstergesi olmaya yeterli bir delil sayılmaktadır.

1.3. HZ. OSMAN (RA) DÖNEMİNE İLİŞKİN YANILGILAR

H. Osman (ra) Kur'ân'ı hafız ve karilerden oluşan bir heyet kurarak cem edildiği asıl nüshayı temel alarak çoğaltmıştır. Metnin imkân verdiği ölçüde nüshalarda sahih kıraat vecihlerine yer vermek suretiyle farklı okuyuşları da muhafaza eden. H. Osman (ra) dönemi ile ilgili olarak onun Kur'ân hakkındaki yaklaşımını kendi ağzından ifade edecek olursak Buhârî'nin aktardığı rivayet şöyledir:

İbnü'z-Zübeyr H. Osman'a (ra), Bakara Sûresi'nin 134 ve 140. âyetleri hakkında bunların ilki sonraki nâzil olunca nesh olundu. Bunu niye Mushafta bırakıyorsun? diye sorduğumda o, şöyle karşılık vermiştir:

Ey kardeşimin oğlu! Hiç birinin yerini değiştirmiyorum. Her şey yerli yerinde kalıyor.¹³ Buna göre onun daha sonra hem yazılan tüm Mushafların hem de kıraatlerin mütevatir oluşunun temel dayanağı olacak Kur'ân metni nüshalarını çoğaltırken onun yaklaşımı, aslında olanı yerli yerinde bırakmaktan ibarettir. O mevcut metne bir şey eklememiş ve ondan bir şeyi noksan bırakmamıştır. Kısaca yalnızca Kur'ân metnine sadık kalmıştır.

1.3.1. MUSHAFILARIN CEM'İNE TEK SEBEP KIRAATLERDİR YANILGISI

Bilindiği gibi Kur'ân H. Ebû Bekir döneminde cem' edilmiş ve H. Osman döneminde Mushaflar halinde çoğaltılarak çeşitli ilim merkezlerine gönderilmiştir. Teksir edilen Mushaf sayıları için beş, altı, yedi gibi farklı rakamlar getirilmiştir. Burada konu ettiğimiz yanılğı Mushafların sayısı değil cem' edilme sebebidir. Gerekçe olarak dile getirilmiş olan hususların hemen her biri zikredilmede muteberdir. Ancak bu sebeplerden biri tek sebep olarak sunulmuştur ki, bu bir yanılğı gibi gözükmemektedir. Söz konusu yanılğı Mushafların Cem' edilmesinin tek sebebinin Kur'ân kıraatlerindeki ihtilaflar olduğu şeklindedir. Bu yanılğı *Hakk'tan Halka Kelâmullah* adını taşıyan çağdaş bir çalışmada dile getirilmiştir.

"Bu nüshaların yazılmasına yegâne sebep kıraat ihtilafı idi. Meselâ birisi: فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ

فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ/Âdem Rabbinden bir takım kelimeler aldı ve onlarla tevbe etti. Rabbi de onun tevbesini kabul etti. (Bakara 2/37). Aynı âyeti bir başkası aşağıdaki şekilde okumuştur.

فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ/Âdem'e Rabbinden bir takım kelimeler erişti, o da onlarla tevbe etti. Rabbi de onun tevbesini kabul etti..."¹⁴

Burada âyet mealleri örnek olarak getirildikten sonra birinci rivayette Âdem'in fail kelimelerin meful, ikinci rivayette ise kelimelerin fail Âdem'in ise meful olduğu ifade edilmiştir.

İlk olarak yukarıda yer alan "bir başkası... okumuştur" ifadesi ilmi üsluba uygun gözükmemektedir. Zira hangi kıraat imamı ve ravisinin hangi âyeti ne şekilde okuduğu belli ve ilgili eserlerde kayıtlıdır. Örneğin bu âyetteki mevzubahis ifadeleri فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ Âdem'e... ve

¹² Ebû Abdurrahman b. Şuayb en-Nesâî, *es-Sünen*, Kitabu's-Sıyâm, 76, (Mısır: 1964), 21; Muhammed b. Abdu'l-Azîm ez-Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'an*, (Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 2005), 1/221.

¹³ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, (İstanbul: 1979), Tefsîru'l-Kur'an, 40; Subhi Salih, *Mebâhîs fî Ulûmi'l-Kur'an*, (Lübnan: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1988), 70.

¹⁴ M. Zeki Duman, *Hakk'tan Halka Kelâmullah*, (Levh-i Mahfuzdan Mushaf-ı Şerife), (Ankara: Fecr Yayınları, 2016), 164.

kelimâtün... şeklinde okuyan; kıraat-i sebâ imamlarından İbn Kesîr'dir. Geriye kalan tüm kurrâ ise *أَدُمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ*/Âdemü... ve kelimâtin... şeklinde okumuşlardır.¹⁵

İfadenin devamında başka kıraat farklılıkları da örnek olarak getirilmiş ve onların kıraat farklılığı taşımadığı kaydedilmiştir. Ayrıca bunların yanında şazz kıraatlerin de bulunduğu ve sırf sahih olan kıraati tespit etmek ve sahih olmayan farklı okumaların önüne geçmek için yeni Mushaflara ihtiyaç duyulduğu¹⁶ ifade edilmiştir. Buna göre Mushafların cem'ine mevzubahis yegâne sebep sahih olan kıraati tespit ve zayıf olan okumanın önüne geçmek şeklinde gerekçelendirilmiştir.

Kanaatimizce kıraat farklılıkları Mushafların cem' edilmesi için bir sebep ise de yegâne sebep sayılamaz. Çünkü Mushafların cem'inin bu nedenin yanında önem bakımından ondan daha geride kalmayacak diğer başka sebepleri de mevcuttur.

Öncelikli olarak Hz. Ömer zamanında fethedilen yeni topraklarla İslam devletinin sınırları genişlemiş ve burada yeni Müslüman olan kimseler için okuyacakları bir Mushaf'ın mevcudiyeti bir zaruret olmuştur. Bunun yanında ilim merkezlerinde hem kıraat etme hem de ilmi müracaat ve müzakereler için gerekçe yapmak amacıyla Kur'an nüshalarının bulunması ayrı bir gerekliliktir.

Öte yandan tarihi ve kültürü farklı olmasının yanında yeni Müslüman olan ancak Arapçadan farklı bir dili kullanan Müslümanların da kıraat ve dini mesnet ihtiyaçlarını karşılayacakları nüshalara ihtiyaç duymaları söz konusuydu. Bunlar daha sonraları kendi dillerine tercüme edilme ve açıklamalı izahlar getirilme şeklinde yaygınlaştınca asıl dayanak olarak birden çok Mushaf'a ihtiyaç duyulmuştur.

Bunların yanında gerek sahih, gerek şazz olsun sahabeden rivayetle gelen veya kendisi ile kıraate izin verilmiş olan farklı okuyuşlara ilişkin ihtilafların ümmet arasında ciddi hatta birbirlerini tekfire varan tartışmalara yol açması¹⁷ sebebiyle bunların önüne geçecek Kur'an nüshalarına ihtiyaç hâsıl olmuştur. Ancak görüldüğü gibi bu ihtiyaç tek sebep değil sebeplerden sadece biridir. Çünkü kıraat rivayetleri yegâne sebep olarak zikredilecek olursa yukarıda saydığımız diğer sebepler için değil sadece kıraat rivayetlerini belirlemek için Mushaflar çoğaltılmış olması gerektiği kabul edilmiş olacaktır. Oysa Mushaflarda yazmayan ve bir vecihle hatta uygun olan kıraat vecihleri kıraat eserlerinde yer almaktadır.

Bununla birlikte Cem' edilmiş olan Mushaf yedi harfi içermekte ve âyetlerde hareke ve noktalamanın bulunmaması¹⁸ da sahih okuyuşların birçoğuna imkân tanımaktaydı. Çoğaltılan Mushaflar da yine cem' edilmiş olan ilki gibi âyet ve sûreleri son arza'ya uygun şekilde tertip edilmiştir.¹⁹

1.3.2. KIRAATLERİN KUR'ÂN METNİNİN OKUNMA ZORLUĞUNDAN KAYNAKLANDIĞI YANILGISI

Bu başlıkta ifadesini bulan iddia Hz. Osman döneminin sonlarına ilişkindir. Bu dönemde Müslümanlar Anadolu, Çin ve Rusya, Afrika ve Avrupa'nın içlerine kadar girmişleridir.²⁰ Ulaşılan bu bölgelerde dini yaşantının tesisi sağlanırken karşılaşılan meselelerin çözümü konusunda hem Kur'an muallimleri hem de Mushaf ihtiyacı doğmuştur. Çok sayıda yetkin sahabe yeni bölgelerin çeşitli kısımlarına gönderilmişse de tümüne gönderilmek üzere Kur'an'da ve İslâmî meselelerde

¹⁵ Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Yusuf İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr*, thk. Muhammed Temîm ez-Zuhbî, (Mısır: tsz.), 62.

¹⁶ Bkz. Duman, Hakk'tan Halka Kelâmullah, 164.

¹⁷ Buhârî, *Fedâilü'l-Kur'an*, 3; Suyûtî, Celâleddin, *el-İtkân fî Ulûm'l-Kur'an*, (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2008), 1/102.

¹⁸ Arapça yazı, İslâm'dan önce ve İslâmiyet'in yayılmasından önce günümüzdeki nokta, hareke vb. işaretlerden yoksundur. Nâsirüddin el-Esed, *Mekâsîdül-Şi'rî'l-Cahilî ve Kıymetuha't-Tarihiyye*, 2. Baskı, (Kahire: 1962), 34; Zeydan Corcî, *Târihu âdâbi'l-lugati'l-Arabiyye*, hzr. Şevkî Dayf, (Kahire: Dâru'l-Hilâl, 1957), 2/211. Ayrıca Kur'an metninin o dönemde harekesiz ve noktasız oluşu konusunda bkz. Seyyid Abdulaziz Salim, *Advâ' alâ Mushâfi Osman b. Affân*, (İskenderiye: Müessesetü's-Şebâbi'l-Câmi'a, 1991), 13-14.

¹⁹ Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfan*, 1/ 370; Abdülfettah İsmail Şelebî, *Resmü'l-Mushafi'l-Osmânî ve Evhâmi'l-Müsteşrikîn fî Kırrâati'l-Kur'âni'l-Kerim* (Kahire: Mektebetü Vehbe, 1999), 9.

²⁰ Sabri Hizmetli, *İslam Tarihi*, (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1991), 210.

yetişmiş kimseleri bulmak mümkün olmamıştır. Bu bölgelerin çoğunda Kur'ân'ın harekesiz ve noktasız da olması sebebiyle okunmasının zor olmasına rağmen gönderilen sahabe Kur'ân'ı kendi öğrendikleri biçimde okumaya ve okutmaya devam etmişlerdir.²¹ Bu dönemde elbette kıraat farklılıkları da sahabenin bu oku(t)malarında yerini almıştır. Ancak burada kıraat farklılıklarının Kur'ân metninin okunmasından kaynaklandığı şeklindeki bu iddialar bize göre bir yanılıdır. Ayrıca kıraat farklılıklarının hareke ve noktalama bulunmayan Kur'ân yazısının zorluğundan kaynaklandığı iddiasının yanında ortaya çıkan (!) kıraat farklılıklarının zamanla buralarda derinleştiği²² de iddia edilmiştir.

Görüldüğü üzere bu iddialar birer çağdaş yanılıdır. Çünkü Kur'ân'ı okuyan birçok sahabe onu ağızdan yani şifahi olarak öğreniyordu. Kur'ân'ın nüzul sürecinde vahiy kâtipleri tarafından yazıya geçirilmeye²³ devam edilmesinin yanında okuma yazma bilmeyen Müslümanlar da belli âyetleri ezberleyerek ibadet maksadıyla okumakta idiler. Kur'ân pasajlarını okuyan sahabenin birbirlerini zaman zaman Allah Resul'ünden (sav) öğrendikleri okuyuş biçimleri özelinde eleştirdikleri, kendilerinin O'ndan (sav) farklı öğrendiklerini ifade ile diğerine muhalefet ettikleri²⁴ dikkate alınırsa kıraat farklılıklarının sonraları ortaya konulan Mushaf'tan önce olduğu fark edilecektir. Kur'ân'ın yazısında hareke noktanın olmaması, sonraki bir durum olduğundan ve ondan önce okunan ve ezberlenen pasajların içinde farklı vecihler zaten mevcut olduğundan²⁵ yukarıdaki ifadelerin yanılı olduğu bariz bir şekilde ortadadır.

Nitekim kıraat farklılıkları Hz. Osman döneminin sonunda fethedilen yerlerde Kur'ân'ın okunmasında zorlanılmasından değil daha öncesinde Kur'ân'ın yedi harf üzere indirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü farklı kıraatlerle okumaya daha Hz. Peygamber'in (sav) sağlığında bizzat kendisi tarafından izin verilmiş, bu farklı okuyuşlar “Kur'ân yedi harf üzere indirildi, ondan kolayınıza geleni okuyunuz”²⁶ hadisinde ifadesini bulan ahrufusseba'ya dayandırılmıştır. Ayrıca farklı kıraatler şeklinde sahabeye de yine Allah Resulü tarafından öğretilmiştir. Buna örnek ve gerekçe olarak Hz. Ömer (ra) ile Hişam b. Hâkim²⁷ arasında geçen hadise gösterilebilir.

1.3.3. KIRAATLERİN KAYNAĞININ NOKTA VE HAREKESİZ KUR'ÂN METNİNİN FARKLI OKUMALARA İMKÂN VERMESİ OLDUĞU YANILGISI

Hz. Osman (ra) zamanından başlayıp miladi sekizinci asrın başlarına kadar geçen süreçte Kur'ân metni henüz nokta ve harekeden halidir. Bu durum ister yanlı bir yaklaşımla isterse cahilane bir yaklaşımla olsun başlıkta ifade ettiğimiz türden bir yanılıya düşülmesini muhtemel kılmıştır. Kıraat farklılıklarının Kur'ân metninin okunması zorluğundan kaynaklandığı yanılısı Macar asıllı Yahudi bir bilim adamı olan İgnaz Goldziher'e (öl. 1921) aittir.²⁸ Onun bu yanılısı yaklaşım farklılığından ziyade yanlı(ş) bir yönelişin sonucu gibi gözükmektedir.

²¹ Yakup Uzun, “Sahih Kıraatlerin Tespit Kriterlerinde Gelişme ve Genişleme”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 54 (Haziran 2023), 271-272.

²² Halis Albayrak, *Tefsir Usulü*, (İstanbul: Şule Yayınları, 1998), 29.

²³ Suyûtî, *el-İtkân*, 1/141; Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfan*, 1/245.

²⁴ İbn Mucâhid Ebû Bekir b. Ahmed b. Musa b. el-Abbâs et-Temîmî, el-Bağdâdî, *Kitabü's-Seb'a fî'l-Kıraât*, thk. Şevki Dayf, (Mısır: Daru'l-Mearif, 1972), 5; Ayrıca bkz. Ömer Özbek, “Kıraat Farklılıklarının Anlama Etkisi”, *EÜSBE Dergisi*, 39 (2015/2), 163-181.

²⁵ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, (Ankara: TDV Yay., 1997), 66-67.

²⁶ Buhârî, *el-Câmiu's-Sahih*, Fedâilü'l-Kur'an, 5, 27; Tevhid 53; Bed'u'l-Halk, 6; Murteddûn, 9; Müslim İbn Haccac el-Kuşeyri, *Sahih-ü Müslim*, (Kahire: Dârü't-Tibâatü'l-Âmire, 1911), Salâtü'l-Müsâfirîn, 270; Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as b. İshak b. Beşir b. Şeddâd b. Amr el-Ezdî es-Sicistânî, *Sünen-i Ebî Dâvûd*, thk. Şuayb el-Arnâvût, Muhammed Kâmil Karabeleli, 1. Baskı, (Riyad: Daru Risâletü'l-Alemiyye, 2009), Vitir, 22; Nesâî es-Sünen, İftitâh, 37, 38; Enes b. Malik b. Amir el-Asbahî el-Medenî, *Muvatta*, thk. Muhammed Fuad Abdulkaki, (Beyrut: Dârü lhyai't-Turasi'l-Arabî, 1985), Kur'an, 5; İbn Kesîr Ebu'l-Fida İmamüddin İsmail b. Ömer, *Fedâilü'l-Kur'an*, (Zeylû Tefsîr-i İbni Kesîr), (Mısır: tsz.), 19; Heysemî Ali b. Ebî Bekr, *Mecme'u'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, 2. Baskı, (Beyrut: 1967), 7/152; İbn Hibbân Muhammed b. Hibbân, *el-İhsân bi Tertibi Sahih-i İbn Hibbân*, (Beyrut: 1987), 2/61.

²⁷ Ebû Ubeyd Kâsim b. Sellâm, *Fedâilü'l-Kur'an*, nşr. Mervân el-Atıyye ve dğr., (Dimişk: 1995), 334.

²⁸ Mehmet Sait Hatiboğlu, “İgnaz Goldziher”, TDV İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yay., 1996), 14/103-104; Abdurrahman Çetin, *Kur'an-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatlar: Oryantalistlerin Görüşleri* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013), 342; Hüseyin Küçük-Ali Rıza Gül, İgnaz Goldziher'in Kur'ân Kıraatleriyle İlgili İddiaları Hakkında Resmî'l-Mushaf Bağlamında Bir Değerlendirme, *Sultan İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 2/ 1, (Haziran 2024), 52.

Hiz. Osman (ra) döneminde istinsah edilerek ilim merkezlerine (emsâr) gönderilen Mushafların imla özellikleri bu dönemden itibaren Mushaf imlasında belirleyici kabul edilmiş, bu imlaya muhalif olan imla biçimleri kabul görmemiştir.²⁹ Bilindiği üzere kıraatin sahih kabul edilme şartlarından biri de Mushaf imlasına uymasıdır. Bu şartın kıraat âlimlerince kabul görme imkânı ise tıpkı yukarıda ifade ettiğimiz yanlışlığı sebebi olan Kur’ân metninin o dönemde nokta ve harekesiz olmasına matuftur.

Farklı kıraatleri ilk Mushafların yazısında muhafazaya imkân veren bu nokta ve harekesiz yazılmış olma durumu ne yazık ki, Goldziher gibi bazı kimseleri kıraatlerin asıl kaynağının bu olduğu³⁰ iddiasına sürüklemiştir. O bazı oryantalistlerin de iddiasında ona katıldıkları gibi kıraatlerin imlaya dayalı keyfi okuyuşlar olduğunu ileri sürmüştür. Bu iddia Kur’ân metni ilk oluşmaya başladığı dönemden uzun bir süreye kadar nokta ve harekesiz olduğu için okuma yazmayı bilse de birçok kimse tarafından imkânı bulunan farklı şekillerde okunmuş olmasına dayanır. Ona göre okuma yazmayı yeni öğrenen ve yeni Müslüman olan özellikle Arap yazısını okumayı bilmeyen kimseler de buna dâhil edilirse kıraatlerin neden bu denli farklı şekillerde ihtilaflardan³¹ oluştuğu anlaşılacaktır. Bu nedenle kıraatlerin kaynağı onun bu iddiasına göre Kur’ân metninin nokta ve harekesiz olan farklı okumalara imkân veren bu ilk halidir.

Bu iddia ciddi bir yanlışlıktır. Çünkü ilk olarak Kur’ân metni noktasız ve harekesiz yazılmış daha sonra da Kur’ân kıraatleri ortaya çıkmış değildir. Aksine Kur’ân metni yazılırken dayanağı Hz. Peygamber olan sahih kıraatlerin okunmasına imkân verir şekilde hatta Hiz. Osman döneminde çoğaltılan nüshaların bir kısmında farklı kelimelerle yazılmıştır. Daha önce var olan ve kendisini muhafaza için yazılan metinde o sahih okumaya muhtemel olmasına özen gösterilerek yazılan bir metnin biçimi nasıl kendisinin ortaya çıkış kaynağı olur?

Hiz. Peygamber (sav) Cebrâil (as) aracılığıyla Allah Teâlâ’dan Kur’ân’ın okunmasını kolaylaştırmasını talep etmiş ve O da yedi harfle Kur’ân’ı inzal buyurarak bu okumalara izin vermiştir.³² Kıraatlerin kaynağı olarak kabul edilen yedi harf ruhsatı ile ilgili hadisler sahihtir ve bunlar içindeki “Kur’ân yedi harf üzere indirilmiştir, ondan kolayınıza geleni okuyunuz” ifadesi tevâtür derecesine ulaşmıştır.³³ İster Mekke döneminin sonlarına isterse Medine dönemine tarihlensin her halükarda sahih olduğu bilinen otuz küsur ahruful’s-seb’a hadisinin³⁴ Kur’ân’ın Mushaf haline getirilmesinden çok önce olduğu bilinen bir gerçektir.

İlk dönemlerde kıraat yerine harf tabirinin kullanılmış olması da Goldziher’in bu yanlışlığı kanıksamasının bir sebebi olabilir. Çünkü sahabenin kıraatleri için ilk dönem eserlerde harf tabiri kullanılmakta ancak “Harfü Nâfi’, Harfü İbn Mes’ûd” denildiğinde bununla o kişinin kıraati kastedilmekte idi.³⁵ Ancak başka hususlarda derinlemesine bir araştırmaya imza atan Goldziher ve benzerlerinin bunu anlamamış ve bu sebeple yanlışlığı düşmüş olduğunu düşünmüyoruz. Harf kavramı diğer anlamları yanında “kelime, harf ve cümle” anlamına da gelmektedir.³⁶ Bu kimselerin kendi görüşünü teyit eden manaları alarak yanlışlığı konusu olan görüşlerini desteklemek istemeleri ise ihtimalden uzak değildir.

Son tahlilde Kur’ân’ın noktalanması ve harekelenmesine yönelik faaliyetlerin başlama sebeplerinden biri de Arap olmayan Müslümanların kıraat problemlerinin çözülmesi yanında

²⁹ Ebû Amr ed-Dânî, *el-Muknî*, nşr. M. Ahmed Dehmân, Dıışık: 1403/1983.1/ 33-39; Tayyar Altıkulaç, *Günümüze Ulaşan Mesâhif-i Kadîme (İlk Mushaflar Üzerine Bir İnceleme)*, (İstanbul: IRCICA, 2015), 70; Abdulkadir Mansûr, *Mevsûatü ulâmi'l-Kur’ân* (Suriye: Dâru'l-Kalemi'l-Arabî, 2002), 80-81; Küçük-Gül, İgnaz Goldziher’in Kur’ân Kıraatleriyle İlgili İddiaları, 51.

³⁰ Şelebî, *Resmü'l-Mushaf*’l-Osmânî, 29.

³¹ İgnaz Goldziher, *Mezâhibu’t-Tefsîri’l-İslâmî*, ed. Abdur-Raûf Muhammed Avni, çev. Abdül Halim en-Neccâr (Kahire: el-Merkezü’l-Kavmî li’t-Terceme, 2013), 8-9.

³² Bkz. Buhârî, “Fezâ’ilü’l-Kur’ân”, 5; Müslim, “Şalâtü’l-müsâfirîn”, 272; Müsned, V, 400, 405-406.

³³ Muhsin Demirci, Ahruful’s-Seb’a, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: 1989), 175.

³⁴ Abdüssabûr Şahin, *Târîhu’l-Kur’ân*, (Kahire: 1966), 25.

³⁵ Mekki b. Ebî Talib, *el-İbâne an Me’âni’l-Kıraât*, thk. Abdulfettah Şelebî, (Kahire: Dâru Nehda), 41.

³⁶ İbn Manzûr Cemaleddin Muhammed b. Mûkerrem, *Lisanü’l-Arap*, (Bulak: el-Matba’atü’l-Misriyye, tsz.), 10/385; Ebu Nasr İsmâ’il b. Hammad, *es-Sihah Tacü’l-Lûğa ve Sihahu’l-Arabiyye*, thk.: Ahmed Abdülgafûr Attar, (Mısır: Daru’l-Kütübî’l-Arabiyye, 1376/1956), 4/1342; Mecdüddin el-Firuzabadi, *el-Kamusu’l-Muhîd*, trc. Asım Efendi, (İstanbul: el-Matba’atü’l-Bahriyye, 1304-1305), 3/544.

Kur'ân'ın, Hz. Peygamber'in (sav) ashabına öğrettiği kıraat biçimlerine uygun şekilde okunmasına imkân sağlanmasıdır. Bu cümleden olarak, Kur'ân'a hareke koyan Ebu'l-Esved ed-Düelî (ö. 69/693) çok daha önceden var olan kıraat farklılıklarından Mushafların yazı şekillerinin elverdiği sahih kıraatleri muhafazaya da riayet ederek³⁷ bu işi yapmıştır.

Yukarıda ifade edilenlerden anlaşıldığı üzere Goldziher ve diğer bazı oryantalistlerin iddia ettiği kıraatlerin Mushaf yazısına dayalı zorlama ve keyfi okuyuşlar olduğu şeklindeki söylemleri mesnetsiz birer yanılığın ibarettir. Kıraatlerin kaynağı Hz. Peygamber (sav) ve sahabenin okuyuşlarında Kur'ân'ın çoğaltılmasından çok önce gerçekleşen nakle dayalı olgulardır. Bu da Hz. Peygamber'in Kur'ân'ın okunması bağlamında verdiği bir ruhsattır.³⁸ İddianın aksine gerçekte; noktalama ve harekeleme ile vahyin belirlediği okuma ruhsatına uygun olan rivayetler çerçevesinde indi okumalara gitme ihtimalleri ortadan kaldırılmıştır.

1.3.4. BAZI SÛRELERİN KUR'ÂN'A ALINMADIĞI YANILGISI

Sayfalar arasında bir araya getirilmiş olan Mushaf Hz. Osman döneminde müminlerin annesi Hafsa (rha) validemizden alınarak çoğaltılmıştır. Bu Mushaflar daha sonra kıraat ve kitâbette esas alınmak üzere birer nüsha halinde çeşitli İslâm beldelerine gönderilmiştir. Hz. Osman'ın emriyle istinsah edilmiş olan bu Mushaflara aykırı olan ve imlâsı farklı diğer tüm muhalif nüshaların ise yakılarak imha edilmesi istenmiştir.³⁹

Kur'ân cem' olunup sahabeye ait nüshaların yaktırılması esnasında bazı sahabe kendi nüshalarını yaktırmak istememiştir. Meşhur iki sahabenin yaktırmak istemediği Mushaflarında kıraat ihtilafları da bulunmaktaydı. Bu durum günümüzde bir kısım araştırmacıları *Karşılaştırmalı Kur'ân Tarihi* adlı kitapta yer verildiği gibi bazı âyet veya sûrelerin Kur'ân'a alınmadığı yanılığına düşürmüştür. Konuyla ilgili ifadeler şöyledir:

“Tarihi bilgiler gösteriyor ki, iki sahabinin (İbn Mes'ud ve Ubey b. Ka'b) kıraatleri genel manada ihtilafların en şiddetlisi olarak zuhur etti. Hatta bu ihtilaflar bazı sûrelerin Kur'ân'a alınıp alınmamasına kadar vardı.”⁴⁰

Kitapta verilen bilgilerde dikkat çeken ve yukarıdaki yanılığa dayalı bir diğer iddia ise daha önce vahiy kâtibi yapmak suretiyle Hz. Peygamber'in (sav) görev verdiği kimselere Kur'ân vahyinin Mushaf haline getirilmesinde görev verilmemesinin Mushaf sorununun çözmek yerine daha da karıştırdığı şeklindedir.

Her şeyden önce Hz. Ebû Bekir (ra) zamanında cem edilen Mushaf, sahabenin üzerinde icma ettiği bir metindir. Buharî'nin (ö. 256/870) kaydettiği Zeyd b. Sabit rivayeti onun Kur'ân'ı, yazılı olduğu tüm malzemelerden ve sahabenin zihninden topladığı ve her bölüm için iki de şahit istediği şeklindedir.⁴¹ Bu şahitlik meselesi bize Mushaf'ın şekillenmesinde sahabenin icma'ının bulunduğunu göstermektedir. Abdullah İbn Mes'ud'un Mushaf'ında yer alan ve tefsir kabilinden kaydedilen bir takım müdrec kıraatlerin Hz. Osman (ra) Mushaf'ına alınmamış olmasında yine sahabenin icma'ı bulunmaktadır ve bu durumu da tarihi bilgilere göre daha öncelikli olan hadis kaynakları göstermektedir. Nitekim bu iddianın temel argümanı, oryantalist Artur Jeffry'nin Abdullah İbn Mes'ud'a ait diyerek naklettiği Mushaflaşma süreci hakkındaki iddialarına⁴² dayanmaktadır. Mushaf haline getirilen Kur'ân vahyinin yukarıda bahsi geçen

³⁷ Ganim Kadduri Hamed, el-Müeyesser fi İlmi Resmil-Mushaf ve Zabtihi, (Cidde: 2021), 287; Muhammed İsmail, Resmü'l-Mushaf ve Zabtihi, 88.

³⁸ Ebu'l-Hayr Muhammedb. Muhammed İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kirâati'l-aşr*, thk. Ali Muhammed ed-Dabba' (Beyrut-Lübnan: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2004), 10; Küçük-Gül, Ignaz Goldziher'in Kur'ân Kıraatleriyle İlgili İddiaları, 51.

³⁹ Süyûtî, Ebû'l-Fadl Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebû Bekir b. Muhammed el-Hüdayrî eş-Şâfi. *el-İtkân fi-'ulûmü'l-Kur'ân*. thk. Şuayb el-Arnâvût, (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2008), 133-134.

⁴⁰ M. Kemal Atik, *Karşılaştırmalı Kur'an Tarihi*, (İstanbul: MS Yayınları, 2012), 37.

⁴¹ Buhârî, el-Câmiu's-Sahih, 4718.

⁴² Artur Jeffery, *Materials of the History of the Text of the Koran, The Origins of the Koran*, İbn Warraq, (New York: 1998), 49.

sorunu çözdüğü tarihi bir gerçekliktir. Nitekim Müslümanlar bu Mushaflar etrafında birleşmiş ve karışık olduğu iddia edilen bir sorunu çözme gayretinde olmamışlardır.

Aynı konuda Şia'nın Ehl-i Sünnet'e muhalif iddialarından biri olan Kur'an'ın vahiy olarak inzal buyrulmuş olan birçok parçasının iki kapak arasına toplanırken buraya alınmadığı iddiası da Hz. Ebubekir (ra) dönemi ile alakalıdır. Onlar bu dönemde Kur'an'dan âyet çıkaranın daha çok Hz. Ömer olduğunu iddia etseler de Şia'nın hem vahiy gayri metlûv hem de genel vahiy anlayışının⁴³ bu iddialarını besleyen bir sebep olduğu bilinmektedir. Hz. Peygamber'in (sav) Cebrail'den (as) aldığı vahiyleri yine onun direktifiyle belirli yerlere yazdırmak suretiyle cem ettiği Mushaf'a Kur'an olanı kaydettirdiği⁴⁴ dikkate alınırsa bu şüphe yok ki, onun bir takım vahiyleri yazdırmayıp Kur'an'ı eksik bırakma ile itham edildiği anlamına da gelecektir. Böyle bir iddia ise Hz. Peygamber'e (sav) yapılabilecek en büyük iftiralarından biri olur.

2. HZ. OSMAN'DAN (RA) GÜNÜMÜZE KADAR SÜREÇTEKİ YANILGILAR

Bu süreçte ilk olarak göze çarpan mesele Kur'an metnine nokta ve hareketlerin konulmasıdır. Zira vahyin yazılmaya başladığı zamandan bu sürecin başına kadar mevzubahis işaretler Kur'an yazısında bulunmamakta idi.⁴⁵ Günümüze kadar var olmuş ve günümüzde halen etkileri devam eden kıraat farklılıkları ikinci mesele olarak zikredilebilir. Bu konuda zikre değer diğer bir mesele ise yakın zamanlarda ortaya çıkan ve tarihlerinin Hz. Peygamber dönemine kadar uzandığı modern yöntemlerle tespit edilmiş olan Kur'an elyazması metinleridir. Çalışmada bir önceki başlıklarda kısmen Kur'an'ın noktalama ve hareketlenmesi ile Kıraat farklılıkları ilgili yanılğı ele alınmıştır. Bu üç meseleden yalnızca üçüncü ile alakalı bir yanılğıya değinmeye imkân bulunmaktadır.

2.1. KUR'ÂN'IN, HZ. PEYGAMBER'DEN ÖNCE YAZILMIŞ OLMA İDDİASI

31 Ağustos 2015 tarihinde İngiltere'de yayımlanan Times gazetesi "Kuran, Muhammed Peygamber'den Önce Yazılmış Olabilir"⁴⁶ başlıklı bir yazı yayımlamıştır. BBC World Service'in bu başlıkla verdiği haberde Birmingham Üniversitesi Kütüphanesi'nde yayın tarihinden bir ay kadar önce bulunan bir parşömenin Kur'an elyazması olduğu ve üzerinde yapılan karbon testlerinin, Kur'an'ın, (onların ifadesiyle) Muhammed Peygamber öncesinde yazılmış olma ihtimalinin bulunduğunu (!) gündeme getirmiştir. Mevzubahis Kur'an nüshasının Orta Doğu'dan yüz yıl kadar önce getirilen birçok kitap ve belgenin yer aldığı bir koleksiyonda bulunduğunu yazmıştır. Oxford Üniversitesi'nde karbon testi yapıldıktan sonra Times, Karbon 14 tarihleme metoduyla yapılan incelemelerin, kitabın en az 1370 yıllık olduğunu gösterdiğini iddia etmiştir. İşte BBC World ve Times söz konusu parşömenin 568 ve 645 yılları arasındaki bir tarihte yazıldığına işaret ettikten sonra Hz. Peygamber'in doğum tarihi olarak 570 (bazı kaynaklara göre 571) ölüm tarihi olarak da 632 yıllarının verildiğinden⁴⁷ bahisle yukarıdaki iddiasını dile getirmiştir. Bize göre düşülmüş olan önemli bir yanılğı olan ifade şu şekildedir:

"...verilere göre bu parşömen en geç tarih olarak, üçüncü Halife Osman'ın emriyle ilk Kur'an'ın derlendiği 653 yılından öncesine ait. En erken tarih olarak ise Muhammed'in çocukluk dönemine ait. Hatta Muhammed Peygamber'in doğumundan öncesine."⁴⁸

Bu yazıdaki ifadeler başlıkta geçen ve yanılğı şeklinde verilen bir durumdan çok, yanlı bir değerlendirme olarak ele alınmaya da müsaittir. Çünkü yazının devamında geçen "... Bu, en hafif ifadesiyle, Kur'an'ın nasıl ortaya çıktığını kesin olarak bildiğimiz düşüncesini sarsıyor ve bunun Muhammed ve sahabeleri üzerinde de etkileri olabilir..." şeklindeki ifadeler yanlı bir yargıyı

⁴³ Şaban Karataş, *Şia'da ve Sünni Kaynaklarda Kur'an Tarihi*, (İstanbul: Ekin Yayınları, 1996), 49-50.

⁴⁴ Halis Albayrak, *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri*, Kur'an Araştırmaları, (İstanbul: Şule Yayınları, 1998), 20.

⁴⁵ Ebû Abdullah ez-Zencanî, *Târîhu'l-Kur'an*, (Kahire: Matbaatu Lecneti'-Te'lîf ve't-Terceme ve'n-Neşr, 1995), 65.

⁴⁶ BBC News Türkçe, "Times: Kuran, Muhammed Peygamber'den Önce Yazılmış Olabilir", Erişim 13.03.2025.

⁴⁷ BBC News Türkçe, "Times: Kuran, Muhammed Peygamber'den Önce Yazılmış Olabilir", Erişim 13.03.2025.

⁴⁸ BBC News Türkçe, "Times: Kuran, Muhammed Peygamber'den Önce Yazılmış Olabilir", Erişim 13.03.2025.

ihтимalli olarak belirtmekten öteye gitmemektedir. Burada hem ortaya bir iddia atılmış hem de buna bir başka yargı dayandırılarak zihinler bulanıklaştırılmaya çalışılmıştır. Çünkü parşömenlerin Hz. Peygamber'in (sav) doğduğu yıllara kadar gidebileceği şeklinde iddia edilen tarihlendirme karbon testine dayandırılmıştır. Karbon testleri ise yanlış payı yüz yıllık bir zaman dilimini öncesi ve sonrası ile kapsayan ve kendisiyle kesin bir tarihlendirme gerçekleştirilmesi mümkün olmayan testlerdir. Nitekim yazının ilerleyen paragrafları içinde Oxford Üniversitesi Bodleian Kütüphanesi'nden Dr. Keith Small'a dayandırılan bir yargıda karbon testlerinin her zaman güvenilir olmadığı, Birmingham'da bulunan Kur'ân parçası hakkında açıklanan tarihlerin mürekkebe değil parşömene ait olduğu kaydedilmiştir. Buna göre parşömenlerin tarihi peygamberlik öncesine kadar götürülebilse dahi yine de net olamayacak ve tarihlendirme gerçeği yansıtmayabilecektir. Çünkü ona göre metnin kaynağı belirsizdir ve kaligrafisi sonraki dönemlere ait yazmaların özelliğini taşımaktadır. Ne var ki Dr. Small'dan tarihlerin doğru olma ihtimalinin de bulunduğu ve bunun İslam'ın kökeniyle ilgili soru işaretleri doğurabileceği söylemi düşüncüyü yanılgıdan yanlışlığa götüren bir değerlendirme gibi durmaktadır. Buna karşın gazete bazı Müslüman din adamlarının bu iddialara karşı çıktığını ve bulunan parşömenin varlığının Kur'ân'ın kökenine ilişkin geleneksel bilgileri güçlendirdiğini söylediklerini de kaydetmiştir.

Sonuç olarak parşömenlere karbon testi yapılmıştır ve bu testlerin yüz yıllık bir yanlış payı bulunmaktadır. Ayrıca yazı değil parşömenler üzerinde uygulanan testlerdeki tarihlendirme doğru olsa bile bu Hz. Peygamber zamanında yazıya geçirildiği ve daha sonra cem edilerek çoğaltıldığı gerçeğini destekleyen bir kanıt olarak da değerlendirilebilir. Bu nedenle Kur'ân'ın Hz. Peygamber öncesinde yazılmış olabileceği iddiası yanlış bir yargı gibi gözükmesinin yanında ciddi bir yanlış niteliği taşımaktadır.

2.2. KUR'ÂN HZ. PEYGAMBER'E AİT VE DAHA SONRA YAZILDI İDDİASI

Müslümanlar Kur'ân tarihi hakkında araştırma yaparken bir inanç nesnesine yöneldiklerinden onun eski yazmalarında gördükleri bir farklılığı yazıda olan kâtip hatası olarak değerlendirirler. Oysa oryantalistler ona bir insan ürünü olarak yaklaştıklarından böyle bir hatalı yazı ya da sonradan yapılan tashihi Kur'ân'da bir tahrif, değişme veya bir ekleme göstergesi olarak değerlendirmişlerdir. Bu metot farkı onların kahir ekseriyetinin Kur'ân'ı Hz. Peygamber'in (sav) yazdığı bir kitap olarak görmelerinden başka; diğer bazılarının yazıya daha sonradan geçirildiği düşüncesinde olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu konuyu müstakil olarak ele almak gerektiğini ifade eden Altıkulaç, oryantalistlerin yaklaşımlarına ilişkin verdiği örneklerde yaptıkları değerlendirmelere katılmanın mümkün olmadığı söylemiştir.⁴⁹ Bize göre de bu iki husus talihsiz birer yanılgıdır.

Bu yanlışlığı dillendiren oryantalist, Kur'ân-ı Kerim araştırmalarıyla tanınan Alman şarkiyatçısı⁵⁰ Rudi Paret'tir. O, ortaya attığı bu iddiasını yaptığı nakillerle desteklemeye çalışmış ve referanslarını yine kendisi gibi müsteşriklerin çalışmalarından seçmiştir.⁵¹ Paret'in bu yanlışlığı ifade ettiği cümlesi:

"Vakıa Muhammed daha çok eski ahit kıssalarına, özellikle Nuh ve tufan kıssasına Lut ve kavminin helak oluş kıssasına başvurmuş ve biz herhangi bir âyetin Muhammed'e ait olmadığını iddia edecek herhangi bir gerekçeye sahip değiliz"⁵² şeklindedir.

Paret yukarıdaki ifadeleri ile Kur'ân metni hakkında hem onun Hz. Peygamber'e ait olduğu ve hem de kendisinden sonra yazıya geçirildiği iddiası ile bize göre ciddi bir yanlışlığa düşmüştür. Çünkü

⁴⁹ Bkz. Altıkulaç, *Günümüze Ulaşan Mesahif-i Kadime İlk Mushaflar Üzerine Bir İnceleme*, 156-157.

⁵⁰ Bkz. Turgut Akpınar, "Paret, Rudi (1901-1983)", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yay., 2007), 34/168.

⁵¹ Paret'i kendilerine başvurduğu müsteşrikler arasında Nöldeke (ö. 1930), Goldziher, Jeffery (ö. 1959), Bergstrasser (ö. 1933), Pretzl (ö. 1933) ve Edmund Beck (ö. 1991) gibi araştırmacılar bulunmaktadır. Bkz. Rudi Paret, *Kur'an Üzerine Makaleler*, trc. Ömer Özsoy, (Ankara: Bilgi Vakfı, 1995), 169-179.

⁵² Hüseyin Yaşar, *Alman Oryantalizminde Kur'an'a Bakış*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2018), 238.

Hiz. Peygamber (sav) daha önce hiçbir kitap okumamış ve bir yazı da yazmamıştır. Bir kimse kendisi hiçbir kitabı okumadan, özellikle yukarıda geçen Nuh (as) ile Lût (as) hakkında eski ahitte yer alan kıssaları nasıl bilebilir? Sözlü olarak nakledilen kıssaları öğrendiğini varsaysak bile bu durumda da ümmî olan bir Peygamber'in (sav) anlatımdan hareketle kitap yazıp bunu ilahî formatta sunması düşünülemez. Ayrıca Paret ve diğer müsteşriklerin iddia ettiği gibi Kur'ân'ı, Hiz. Peygamber kendisi yazmış olsaydı, orada kendisine hitapla "Sen daha önce hiçbir kitap okumadın, sağ elinle de bir şey yazmış değilsin. Böyle olsaydı, boş düşünen o insanlar şüpheye düşerlerdi." (Ankebût 29/48) şeklinde bir ifade kullanamazdı. Hiz. Peygamber'in (sav) ise daha önce bir şeyler okuyup yazdığını etrafındaki müşrikler ve ehli kitap da dâhil iddia eden olmamıştır.

Öte yandan Paret Kur'ân tarihi için önemli bir unsur olan kıraat farklılıklarını bir müddet metin tenkidi için kullanmıştır. Ne var ki anlayışı mevzu bahis yanılının etkisinden olumsuz etkilense de daha sonraları -iyi niyetli gibi görünen yaklaşımla- bu farklı vecihleri Kur'ân'ı doğru anlama çabaları için kullanmaya yönelmiştir. Paret ve benzeri oryantalistlerin iyi niyetli yaklaşımlarının, düşükleri yanılğlarının etkileri sebebiyle çoğu zaman iyi sonuçlar vermediği söylenebilir.

SONUÇ

Kur'ân metninin tarihine ilişkin karşılaşılan çağdaş yanılğar hakkında yapılan değerdendirmeler tespit edilebildiği kadarıyla ortaya konulmaya çalışılmış ve değerdendirilmiştir.

Kur'ân metninin etrafında bilimsel bir zeminde yapılan tartışmalar çağdaş dönemde bazı yanılğarı da beraberinde getirmiştir. Bunların Kur'ân metin tarihine ilişkin bir takım dış kaynaklı ve art niyetli fikirlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu cümleden olarak Fazlur Rahman peygamberlerin Levh-i Mahfûz ile irtibat kurduklarını ve kalplerinden ilahî kelâmın süzülüp dışarı çıktığını iddia etmiştir. Yine o, peygamberlerde duygu, fikir ve kelimeler arasında uzvî bir münasebet oluştuğunu iddia etmiştir. Peygamberler Levh-i Mahfûz ile irtibat kurmuşsalar oradan zaten tüm vahiyleri ve gayb haberlerini almış olacaktı. Bunda onun tarihselci söyleminin de etkisi olduğu düşünülmektedir.

Bir diğer yanılğ bazı sûrelerin Kur'ân'a alınmadığı şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Bu yanılğıya düşülmesinin sebebi Kur'ân cem' olunup sahabeye ait nüshaların yaktırılması esnasında bazı sahabenin kendi nüshalarını yaktırmak istememesi olarak belirlenmiştir.

Hiz. Ömer hakkında tespit edilen yanılğ Kur'ân metninin oluşumu ile ilgili olarak bir katkısının olmadığı şeklindedir. Hiz. Ebû Bekir'i Kur'ân'ı cem etmeye yönlendiren ilk başta Hiz. Ömer olmuştur. Ümmetin Kur'ân hakkında ihtilafa düşmesi endişesi onu bu işe sevk etmiştir. Her ne kadar hakkında, Kur'ân'ın cem'i çalışmalarını onun başlattığı şeklinde rivayetler bulunsa da Hiz. Ömer'in vefatı bu rivayetlerden birkaç yıl daha öncesine rastladığı için doğru sayılamayacağı kanaatine ulaşılmıştır.

Tespit edilmiş olan bir diğer yanılğ Mushafların cem' edilmesinin tek sebebinin Kur'ân kıraatlerindeki ihtilaflar olduğu şeklindeki iddiadır. Kur'ân'ın cem' edilmesinin bir sebebinin ondaki kıraat ihtilaflarının korunma amacına matuf olduğu doğrudur. Ancak fethedilen yerlerde okumak için ihtiyaç duyulmasının yanında Kur'ân'ın sure ve âyetleri üzerinde yapılacak ilmi müzakereler ve ezberleme faaliyetleri için de Mushaflara ihtiyaç duyulmuş olduğundan Kur'ân'ın cem'i için tek sebebin kıraat farklılıkları olmadığı kanaatine ulaşılmıştır.

Kur'ân'daki kıraat farklılıklarının onun ilk Mushaflarda harekesiz ve noktasız olmasından kaynaklandığı iddiası da bir yanılğdır. Çünkü bir Mushaf'la her ilim merkezine gönderilen sahabe Kur'ân'ı kendi öğrendikleri biçimde okumaya ve okutmaya devam etmişlerdir. Buralarda okunan kıraatin diğer yerlerdeki kıraatlerden bazı vecihlerde farklı olmaları Kur'ân metninin harekesiz ve noktasız olmasından kaynaklanan bir durum olmadığı ortaya çıkmıştır.

Bir diğer yanılğı, kıraat farklılıklarının Kur'ân metninin okunmasının zorluğundan kaynaklandığı şeklinde tespit edilmiştir. Bunun bir zorluk olduğu doğrudur ancak, buna rağmen sahabe ve sonrakiler adlıkları Kur'ân ve kıraatleri rahatça okumuş, ezberlemiş ve sonraki nesillere de aynen aktarmış olmaları bunun Kur'ân metninin harekesiz ve noktasız olmasından kaynaklanmadığı ortaya koymuştur.

Bir yanılğı da Birmingham Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan bir Kur'ân elyazması üzerinde yapılan karbon testlerinin, Kur'ân'ın, Hz. Peygamber öncesinde yazılmış olma ihtimalinin bulunduğu iddiası olarak tespit edilmiştir. Karbon testlerine dayandırılan bu iddianın yazı değil de kâğıtlar üzerinde yapılmış olması ve testin bizzat yüz yıllık bir zaman dilimi içerisinde bir sapma ile yakın bir tarih vermesi bunun bir yanılğı olduğunu gerekçelendirmiştir.

Son yanılğı Kur'ân metni ile ilgili olarak hem onun Hz. Peygamber'e ait olduğu ve hem de kendisinden sonra yazıya geçirildiği iddiası ile ortaya çıkmıştır. Bu iddianın ise ilk zamanlardan itibaren pek taraftarı olmamıştır.

Netice olarak Batılılarca Kur'ân'ın metni ya da lafızları hatta anlamı üzerinde gerçekleştirilen çalışmaları bitmeyeceği gibi ülkemizde ve genelde dünya Müslümanlarının yaşadığı coğrafyalardaki Kur'ân metni ve anlamı üzerindeki çalışmalar da insanlık yaşadıkça devam edecektir. Araştıramda elde edilen bulgularda ise her zaman az da olsa bir yanılğı payının bulunduğu göz ardı edilmemelidir. Bundan en fazla kaçınabilmek adına sorunlu yöntemlerin bırakılarak ektili ve gerçeği, hak uğruna ortaya çıkaracak yöntemlerin sistemli bir şekilde uygulanması faydalı olacaktır. Kur'ân'a yaklaşırken amaç hakkın ortaya çıkarılması ve onun anlaşılması olursa düşülebilecek yanılğlar da her zaman daha az olacak ve bunlar tespit edildiğinde daha kolay çözümlenebilecektir.

KAYNAKÇA

Kur'ân-ı Kerim.

Ahmed b. Hanbel. Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Mervezî. *Müsned*. thk. Şuayb el-Arnaût vd. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421.

Albayrak, Halis. *Kur'ân'ın Bütünlüğü Üzerine Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri*. Kur'ân Araştırmaları. İstanbul: Şule Yayınları, 1998.

Albayrak, Halis. *Tefsir Usulü*. İstanbul: Şule Yayınları, 1998.

Altıkulaç, Tayyar. *Günümüze Ulaşan Mesâhif-i Kadîme (İlk Mushaflar Üzerine Bir İnceleme)*. İstanbul: IRCICA, 2015.

Atik, M. Kemal. *Karşılaştırmalı Kur'ân Tarihi*. İstanbul: MS Yayınları, 2012.

Aydın, Zeynel Abidin. *Kur'ân'ın Metinleşme Tarihi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.

BBC News Türkçe. "Times: Kuran, Muhammed Peygamber'den Önce Yazılmış Olabilir". Erişim 13.03.2025. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/08/150831_kuran_times.

Buaben, Jabal Muhammad. *Image of the Prophet Muhammad in the West: A Study of Muir, Margoliouth and Watt*. Leicester: The Islamic Foundation, 1996.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-Sahîh*. İstanbul: 1979.

Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usulü*. Ankara: TDV, 1997.

Çelik, Hüseyin. Kur'ân'ın Yazıya Aktarılması ve İlk Vahiy Kâtibi Meselesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5 (2016), 1, 22-33.

Çetin, Abdurrahman, *Kur'ân-ı Kerîm'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatlar: -Oryantalistlerin Görüşleri-*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.

Dânî, Ebû Amr. *el-Mukni'*. nşr. M. Ahmed Dehmân. Dımişk: 1403/1983.

Demirci, Muhsin. *Kur'ân Tarihi*. İstanbul: İFAV, 2012.

Demirci, Muhsin. *Ahrufü's-Seb'a*. TDV İslâm Ansiklopedisi. İstanbul: 1989.

Duman, M. Zeki. *Hakk'tan Halka Kelâmullah (Levh-i Mahfuzdan Mushaf-ı Şerife)*. Ankara: Fecr Yayınları, 2016.

Ebû Davûd, Süleyman b. el-Eş'as b. İshak b. Beşir b. Şeddâd b. Amr el-Ezdî es-Sicistânî. *el-Mesâhif*. Kahire: 1423/2002.

Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as b. İshak b. Beşir b. Şeddâd b. Amr el-Ezdî es-Sicistânî. *Sünen-i Ebî Dâvûd*. thk. Şuayb el-Arnâvût, Muhammed Kâmil Karabeleli. 1. Baskı. Riyad: Daru Risâletü'l-Alemiyye, 2009.

Ebû Nasr İsmâ'il b. Hammad. *es-Sihah Tacü'l-Lüğa ve Sihahu'l-Arabiyye*. thk. Ahmed Abdulğafûr Attar. Mısır: Daru'l-Kütübü'l-Arabiyye, 1956.

Ebû Talib, el-Mekkî. *el-İbâne an Me'âni'l-Kıraât*. thk. Abdülfettah Şelebî. Kahire: Dâru Nehda, t.y.

Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm. *Fedâilü'l-Kur'ân*. nşr. Mervân el-Atıyye ve dğr. Dımişk: 1995

Enes b. Malik b. Amir el-Asbahî el-Medenî. *Muvatta*. thk. Muhammed Fuad Abdulbaki. Beyrut: Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabî, 1985.

- Esed, Nâsiruddîn. *Mekâsîdü's-Şi'ri'l-Cahilî ve Kıymetüha't-Tarihiyye*. 2. Baskı. Kahire: 1962.
- Fahreddîn er-Razî Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Huseyn el-Kureşî. *Mefâtîhu'l-Gayb (Tefsîru Kebîr)*. Tahrân: tsz.
- Fazlur Rahman. *Ana Konularıyla Kur'ân*. trc. Alparslan Açıkgenç. İstanbul: Fecr Yayınevi, 1987.
- Fazlur Rahman. *İslâm*. çev. Mehmet Aydın. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2008.
- Firuzabadi, Mecdüddin. *el-Kamusu'l-Muhît*. trc. Asım Efendi. İstanbul: el-Matba'atü'l-Bahriyye, 1304-1305.
- Goldziher, İgnaz. *Mezâhibu't-Tefsîri'l-İslâmî*. ed. Abdu'r-Raûf Muhammed Avni. çev. Abdu'l Halim en-Neccâr Kahire: el-Merkezü'l-Kavmî li't-Terceme, 2013.
- Hamed, Ganim Kadduri. *el-Müeyesser fî İlmi Resmil-Mushaf ve Zabtihi*. Cidde: 2021.
- Hatiboğlu, Mehmet Sait. "İgnaz Goldziher". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 14. Cilt. İstanbul: 1996.
- Heysemî Ali b. Ebî Bekr. *Mecme'u'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*. 2. Baskı. Beyrut: 1967.
- Hizmetli, Sabri. *İslam Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1991.
- İbn Hibbân Muhammed b. Hibbân. *el-İhsân bi Tertibi Sahih-i İbn Hibbân*. Beyrut: 1987.
- İbn Kesîr Ebu'l-Fida İmamüddin İsmail b. Ömer. *Fedâilü'l-Kur'ân (Zeylû Tefsîr-i İbni Kesîr)*. Mısır: tsz.
- İbn Manzûr, Cemaleddin Muhammed b. Mükerrrem. *Lisanü'l-Arab*. Bulak: el-Matbaatü'l-Mısriyye, tsz.
- İbn Mücâhid Ebû Bekir b. Ahmed b. Musa b. el-Abbas et-Temîmî, el-Bağdâdî. *Kitabü's-seb'a fî'l-Kıraât*. thk. Şevki Dayf. Mısır: Daru'l-Mearif, 1972.
- İbnü'l-Cezerî, Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Yusuf. *en-Neşr fî kırâati'l-'aşr*. 2 Cilt. thk. Ali Muhammed ed-Debbâ'. Mısır: tsz.
- Jeffery, Artur. *Materials of the History of the Text of the Koran, The Origins of the Koran*. İbn Warraq. New York: 1998.
- Kabakçı, Ersin. *Çağdaş Batı Literatüründe Kur'ân Metnine Yaklaşımlar: Metin Bütünlüğü Arayışları*. Ankara: Fecr Yayınları, 2020.
- Karataş, Şaban. *Şia'da ve Sünni Kaynaklarda Kur'ân Tarihi*. İstanbul: Ekin Yayınları, 1996.
- Krentz, Edgar. *The Historical Critical Method*. Wipf an Stock Publishers. Oregon, ABD: 2002.
- Kasım b. Sellâm, Ebû Ubeyd. *Fezâ'ilü'l-Kur'ân*. nşr. Mervân el-Atıyye ve dğr, Dımişk: 1995.
- Küçük, Hüseyin – Gül. Ali Rıza. "İgnaz Goldziher'in Kur'ân Kırâatlerine Yönelik İddiaları Üzerine Resmü'l-Mushaf Bağlamında Bir Değerlendirme". *Sultan İlahiyat Araştırmaları Dergisi (SİAD)* 2/1. (Haziran2024). 49-61.
- Mansûr, Abdulkadir. *Mevsûatü Ulûmi'l-Kur'ân*. Suriye: Dâru'l-Kalemi'l-Arabî, 2002.
- Mâverdî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habib. *en-Nüket fî'l-Uyûn (Tefsîru'l-Maverdî)*. Beyrut: tsz.
- Müslim bin Haccac el-Kuşeyri. *Sahih-ü Müslim*. Kahire: Dârü't-Tibâati'l-Âmire, 1911.
- Nesâî Ebû Abdurrahman b. Şuayb. *es-Sünen*. Mısır: 1964.

Özbek, Ömer. Kıraat Farklılıklarının Anlama Etkisi. *ERÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü (EÜSBE) Dergisi* 39 (2015/2), 163-181.

Paret, Rudi. *Kur'ân Üzerine Makaleler*. trc. Ömer Özsoy. Ankara: Bilgi Vakfı, 1995.

Salim, Seyyid Abdulaziz. *Advâ' alâ Mushâfi Osman b. Affân*. İskenderiye: Müessesetü's-Şebâbi'l-Câmi'a, 1991.

Subhi Salih. *Mebâhis fî ulûmi'l-Kur'ân*. Lübnan: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1988.

Suyûtî, Celâleddîn Abdurrahman b. Ebû Bekir. *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyyetü, 2008.

Şaban, Muhammet İsmail. *Resmu'l-Mushaf ve Zabtıhi Beyne't-Tevfiki ve İstılâhâtı'l-Hadîs*. 2. Baskı. Mısır: Dâru's-Selam, 2012.

Şahin, Abdüssabûr. *Târîhu'l-Kur'ân*. Kahire: 1966.

Şelebî, Abdülfettah İsmail. *Resmü'l-Mushafı'l-Osmânî ve Evhâmi'l-Müsteşrikîn fî Kırâati'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Kahire: Mektebetü Vehbe, 1999.

Uzun, Yakup. "Sahih Kırâatlerin Tespit Kriterlerinde Gelişme ve Genişle-me". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 54 (Haziran 2023), 261-282.

Yaşar, Hüseyin. *Alman Oryantalizminde Kur'ân'a Bakış*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2018.

Yavuz, Yusuf Şevki. "Levh-i Mahfuz". *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*. Ankara: 2003.

YouTube, "2000 Yıllık Barnabas İncili Türkiye'de Bulundu". Erişim 19.04. 2025.

<https://www.youtube.com/watch?v=u0hnWDET4PQ>.

YouTube, "Türkiye'de Bulunan Barnabas İncilleri ve Hristiyanlığın Sonu (Mu?)-Türk Bir Hristiyan Açıklıyor". Erişim 19.04.2025. <https://www.youtube.com/watch?v=A-OfHtThWH8&t=0s>.

YŞ, Yeniş Şafak. Sırlarla Dolu Barnabas İncili'nde Kur'ân-ı Kerim Detayı. Erişim 19.04.2025. <https://www.yenisafak.com/foto-galeri/hayat/sirlarla-dolu-barnabas-incilinde-kuran-i-kerim-detayi-2070486>.

Zencanî, Ebû Abdullah. *Târîhu'l-Kur'ân*. Kahire: Matbaatu Lecneti'-Te'lîf ve't-Terceme ve'n-Neşr, 1995.

Zerkânî, Muhammed b. Abdu'l-Azîm. *Menâhilü'l-İrfan fî Ulûmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 2005.

Zerkeşî, Bedrüddin Muhammed b. Abdillâh. *el-Burhan fî Ulumi'l-Kur'ân* thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-Arabi, tsz.

Zeydan, Corcî. *Târîhu âdâbi'l-lugati'l-Arabiyye*. hzr. Şevkî Dayf. 4 cilt. Kahire: Dâru'l-Hilâl, 1957.